

Menke Bol, Leefijdsgrenzen in het strafrecht, gezien vanuit de ontwikkelingspsychologie, Arnhem, Gouda Quint, 1991

Het boek *Leefijdsgrenzen in het strafrecht* is de synthese van èn een doctoraatsproefschrift èn een wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Nederlandse Ministerie van Justitie. Dit laatste zal ongetwijfeld talrijke Belgische wetenschappers verwonderen. Een fundamenteel onderzoek op Justitie en dan nog m.b.t. minderjarigen: het zal in ons land ongetwijfeld heel lang geleden zijn ...

Maar het boek is om meer dan deze reden alleen bijzonder. De probleemstelling bijvoorbeeld is bijzonder origineel. Eigenlijk is het de bedoeling om vragen te stellen bij een, in zijn omvattendheid, niet eens zo oude, maar toch al zwaar maatschappelijk verankerde evidentie: de apartstelling van kinderen als sociale groep. Deze dynamiek heeft zich ook in het strafrecht voltrokken met als orgelpunt het ontstaan in het begin van deze eeuw, zeker in het Westen van *aparte* kinder'beschermings'wetten en dito instituties.

Menke BOL gaat echter weinig of niet in op de exemplariciteit van haar studie voor nogal wat discussies over de maatschappelijke omgang met kinderen in het algemeen. Ze beperkt zich tot het Jeugdstrafrecht.

En dit is misschien jammer, temeer daar BOL de ontwikkelingspsychologie hanteert als medium om het Jeugdstrafrecht als culturele constructie en de omvattende consequenties hiervan in vraag te stellen. Het ontstaan van de ontwikkelingspsychologie als afzonderlijke wetenschap en de ook nu nog heersende dominanties daarbinnen, zijn misschien evenzeer uitingen van een ideeëngoed dat kinderen in de eerste plaats tot nog-niet-(volwaardige) mensen maakt. Het werk van E. VERHELLEN over de maatschappelijke positie van kinderen enerzijds en van A. SKOLNICK inzake (niet-dominante) ontwikkelingspsychologie anderzijds, kunnen in dat opzicht als aanvulling leerrijk zijn.

Deze inleidende bedenking doet echter niets af van de waarde van het boek en de achterliggende probleemstelling, een maatschappelijke uitdaging als het ware. Op de allereerste pagina worden we al gconfronteerd met de vraag of differentiatie in het strafrecht, op grond van leeftijd ook nu nog opgaat. Immers, zo argumenteert BOL, de dominante finaliteit in het strafrecht voor volwassenen (= vergelding) b.v., vinden we ook meer en meer terug in het Jeugdstrafrecht.

En individualisering van de strafrechtelijke reactie is ook in het volwassenenstrafrecht al lang niet nieuw meer. De ontwikkelingspsychologie zou volgens de auteur een belangrijke rol gespeeld hebben in de legitimering van die differentiatie. Toch moet de vraag gesteld worden of 'het bestaan van een afzonderlijk jeugdstrafrecht op de door juristen aangevoerde gronden inderdaad zinvol is vanuit het oogpunt der ontwikkelingspsychologie'. Ook hier is misschien een bedenking op zijn plaats: de ontwikkelingen in de criminologie (cf. Sociaal Verweer) of pedagogiek (het kind als op te voeden wezen) zullen ongetwijfeld een even determinerende rol gespeeld hebben in het ontstaan van kinderbescherming en jeugdstrafrecht. Nochtans staat Menke BOL daar weinig of niet bij stil. Ook de vraag waarom deze theorievorming in de eerste plaats in de praktijk is gebracht voor kinderen, wordt niet verdiept (cf. *supra*: de groeiende apartstelling van kinderen als sociale groep).

Het boek omvat eigenlijk 2 grote delen: een juridisch en een psychologisch deel. Het juridisch deel is eigenlijk een observatieronde. De auteur geeft ons een

overzicht van de leeftijdsgrenzen in het (Nederlandse) Strafrecht. Het brengt haar blijkbaar automatisch en exclusief bij het Jeugdstrafrecht. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een psychologische vraagstelling; vragen die in het volgende deel getoetst zullen worden aan relevante ontwikkelingspsychologische theorievorming.

Zo behandelt hoofdstuk 2 de leeftijdsgrenzen in een historisch perspectief. Er wordt gezocht naar zowel ondergrenzen van strafrechtelijke vervolgbaarheid als bovengrenzen van de beperkte strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Hoewel ook daarvoor leeftijdsgrenzen golden, wordt een belangrijke cesuur gelegd in de 20^e eeuw. Zou de 'uitvinding' van het 'oordeel des ondersheids' bijvoorbeeld niet de uitdrukking kunnen zijn van 'het geloof' in een leeftijdsgebonden morele ontwikkeling?

Hoofdstuk 3 grijpt ook terug naar de geschiedenis, zij het nu om een aantal bijzondere kenmerken van het jeugdstrafrecht te toetsen. 4 onderwerpen worden uitgediept: het materiële en het formele strafrecht, regels betreffende de tenuitvoerlegging en de strafrechtstoepassing in de praktijk. Uit de bespreking van het materiële en formele strafrecht leren we opnieuw dat de introductie van leeftijdsgrenzen relatief recent is.

Op p. 53-54 o.a. citeert BOL enkele mogelijke, perverse effecten van het apartstellen van kinderen: 'Volgens sommigen werd geleidelijk de macht van de kinderrechter zover uitgebreid dat het beginsel van objectieve rechtspraak erdoor werd aangetast' of nog 'In het kinderstrafrecht was het oorspronkelijk vertrouwen in de doelmatigheid van straffen en maatregelen lange tijd een algemeen aanvaarde grond geweest voor het achteloos terzijde schuiven – tot in de wet – van allerlei vormvoorschriften'.

Precies de observatie van dergelijke neveneffecten maakt de toetsing van de legitimeringen voor het apart stellen van kinderen (in het strafrecht) een nog belangrijker en niet enkel 'theoretische' uitdaging.

De legitimeringen uit de ontwikkelingspsychologie komen in deel II van het boekwerk aan bod. Hoofdstuk 4 behandelt een aantal theorieën die zich o.a. met de morele ontwikkeling (bij kinderen) hebben ingelaten (FREUD, PIAGET, KOHLBERG, SKINNER, ...). Nergens vindt de auteur echter voldoende aanwijzingen opdat leeftijd een onafhankelijke variabele zou kunnen zijn voor de gewetensvorming. De morele ontwikkeling is dus in principe niet alleen aan een leeftijd gebonden. 'Dit hoeft niet weg te nemen dat er wat betreft de morele ontwikkeling zoiets bestaat als een 'grootste gemene deler'. Zo wordt in verschillende theorieën de leeftijd van ongeveer 12 jaar genoemd als leeftijd waarop – in de westerse cultuur – de morele ontwikkeling als min of meer afgerond kan worden beschouwd' (p. 101).

In het vijfde hoofdstuk staat gedragsbeïnvloeding door straf centraal. Kunnen immers geen andere, meer humane wegen bewandeld worden om dezelfde effecten te bereiken? Uit het voorwoord reeds blijkt dat Menke BOL overtuigd is (door haar kinderen) van de onmisbaarheid van straf voor gedragsbeïnvloeding. Dit betekent dat de humanisering van het strafrecht voorwaardelijk wordt: een maximum aan gewenst effect (gedragsbeïnvloeding) blijft de dominante finaliteit, niet de humanisering op zich.

Uiteraard kan eveneens over deze these een aardig boompje opgezet worden. Zeker als onder humanisering ook een effectieve rechtsbescherming dient te wor-

den begrepen. Want heeft de kinder- en jeugdbescherming ons niet geleerd dat wanneer een strafrecht een andere (bijkomende) finaliteit wordt gegeven (b.v. opvoeding, resocialisatie, ...) dan de eigenlijke sociale controle, dit meestal ten koste gaat van verworven rechtsbeginselen en -waarborgen? Of nog: wanneer voor het strafrecht een al te belangrijke taak van gedragsbeïnvloeding is weggelegd, zal het strafrecht dan niet al te vlug als excuus gebruikt worden om hiaten in socialisering (maar ook in sociale politiek) te dekken? De Nederlandse experimenten met leerprojecten (uitvoering geciteerd op p. 42 e.v.) zijn misschien een aanwijzing voor het gevaar die de laatstgenoemde bedenking oproept. Het past m.i. geen enkele ontwikkelde samenleving dat sociale vaardigheden voor sommige mensen dienen geïnitieerd te worden via het strafrecht; *nadat* zij dus een delict gepleegd hebben. Als delinquentie dan al gebrek aan sociale vaardigheden reveleert, dan moet alle energie om hieraan te verhelpen blijvend in geëigende socialiseringsinstellingen geïnvesteerd worden.

Het derde en laatste deel van het boek 'Leeftijdsgrenzen' omvat de conclusies. Uit het zevende hoofdstuk onthouden we een aantal argumenten van de auteur pro straffen van minderjarigen: – de straf is een onmisbaar instrument voor het bijbrengen van schuldbesef – de straf is een noodzakelijk bestanddeel van de opvoeding.

Of jongeren nu gestraft moeten worden binnen een bijzonder jeugdstrafrecht of binnen een algemeen, voor alle leeftijdscategorieën toepasbaar, strafrecht blijft vooralsnog een open vraag, die de auteur afhankelijk stelt van de ondergrens van de strafrechtelijke vervolgbaarheid. 'Naarmate die ondergrens lager komt te liggen, is er des te meer reden voor de handhaving van een jeugdstrafrecht' (p. 132). Een stelling die de lezer de bedenking van 'Terug naar af...?' kan ontlokken.

Geert CAPPELAERE

**Van der Vorst, P. en Mary, Ph. (eds.), Cent ans de criminologie à l'U.L.B., Brus-
sel, Bruylant, 1990, 326 p.**

Meer dan een halve eeuw na het hulde-boek, *L'œuvre d'Adolphe Prins*, samenge-
steld door L. WODON en J. SERVAIS, wijdden adepten van de U.L.B. opnieuw een
ruim overzichtswerk, bestaande uit vijftien titels, aan de Belgische meester van
het sociaal verweer.

Dat deze publikatie – benevens bijdragen over de Union internationale de
droit pénal, over VAN HAMEL, over VON LISZT en over de criminele politiek op
het einde van vorige eeuw – PRINS centraal stelt heeft te maken met het feit dat
hij wordt beschouwd als één van de basisleggers van de criminologie-opleiding
aan de U.L.B. Dit blijkt reeds uit de studie van DURVIAUX over de werking van
de Cercle Universitaire pour les études criminologiques en de betekenis in dit
verband van PRINS, HÉGER, JASPAR en HENNEBICQ. De tweede bijdrage is geti-
teld: 'L'Union internationale de droit pénal'. Voor een klare, overzichtelijke uit-
eenzetting over de bedoelde Union kan de lezer zich echter beter richten tot an-
dere hedendaagse publikaties. Het gaat hier eerder om een tekst met talrijke
bespiegelingen van de auteur, met indrukwekkende referenties in voetnoot, maar